

Андрій Нискогуз

Різдво – це пора, коли голосніше, ніж у будь-який інший час року, говорить у нас пам'ять про всі злигодні, образи і страждання у світі, що оточує нас, і так само, як і все, що ми зазнали упродовж свого життя, спонукає нас робити добро. (Ч. Діккенс). Оповідь про дядечка Скруджа – «Різдвяна пісня у прозі» – найріздвяніша казка усіх часів і народів. Не дарма ім'я її автора – «неперевершеного» Чарльза Діккенса – стало в Англії синонімом Різдва. Ба більше, коли письменник у 1870 р. відійшов у вічність, то маленька дівчинка, донечка лондонського вуличного крамаря, спитала: «Містер Діккенс помер? Чи означає це, що помер і Санта Клаус?».

«У найвідомішій із «різдвяних повістей» Діккенса, «Різдвяній пісні у прозі», читач бачить світ з усіма його контрастами, споглядає минуле головного героя Скнари Скруджа, його самотнє і не дуже щасливе дитинство, сповнену труднощів юність. Проте холод «кам'яного серця» Скруджа, який є втіленням егоїзму, захланності та бездушності, після казкової подорожі з трьома Духами (Духом Колишнього Різдва, Духом Теперішнього Різдва, Духом Прийдешнього Різдва) відступає, розвіюється. Головний герой перероджується у доброго дядечка Скруджа. Цілком очевидно, що у потаємній глибині Скруджевих примар приховується і власний біль письменника, якого він зазнав на фабриці вакси» .

До речі, Чарльз Діккенс – англійський письменник XIX ст., якого ще за життя нарекли «неперевершеним» – написав цілий ряд різдвяних повістей. Однак перша із них, «Різдвяна пісня у прозі», назавжди зажила найбільшої слави. Просвітлена й трохи казкова атмосфера повісті спонукає хоч-не-хоч відпочивати від буденності. Для мене ця повість – віконце, за яким яскріє країна казки й дитинства. А ми всі родом з дитинства... Про це варто усім нам, «серйозним дорослим», згадувати хоча б у ті дні, коли сам Бог став Дитиною.

Тож коротко переповімо зміст повісті для тих, хто ще не прочитав її, але тільки збирається зробити це при першій же нагоді. Розгортаються події навколо багатого клерка Еббензера Скруджа, власника контори «Мергелей і Скрудж» у Лондоні. На схилі літ сер Еббензер стає через власний цинізм, скупість і жорстокосердя просто нестерпним для всіх і вся. Чудесним способом у нічну пору Скруджеві являється його давно померлий друг Мергелей, який був не лише співвласником контори головного героя, а й його співбратом по безсердечності. Небіжчик попереджає Скруджа, що впродовж трьох ночей, а саме опівночі, до нього навідуватимуться Різдяні Духи: Минулого, Теперішнього і Прийдешнього Різдва. Кожен з духів чудесним чином переносить головного персонажа у часі й просторі показуючи те, чого Скрудж не відав, на що досі не звертав уваги або про що просто забув. Дух минулого Різдва переніс дядечка Еббензера у часи його дитинства, коли він був щирою і доброю дитиною, а згодом у часи юних літ, коли він палко кохав убогу дівчину. А потім манія збудувати блискучу кар'єру, захланність до наживи перетворюють його з доброї людини у зашкарублого перевертня, який утратив і кохану дівчину, і будь-які дружні зв'язки з іншими. Дух теперішнього Різдва унаочнив Скруджеві короткозорості те, що попри його мерзенність ще існують люди, які щиро бажають йому добра. А от дух Прийдешнього Різдва зображується Діккенсом у вигляді апокаліптично-похмурого фантома, який переносить Скруджа в годину прийдешньої його кончини: ніхто навіть не засмутився, дізнавшись про смерть старого скнари Скруджа, а навпаки – зрадів його смерті. Жахлива сцена забутого усіма надгробку на цвинтарі з написом «Еббензер Скрудж», як також і попередні мандрівки з Духами, приводять дядечка-скупердягу до тями. Решту життя він провадить у діаметрально протилежних тонах – у барвах радості, щедрості та турботи про інших.

Гадаю, доброю традицією на Різдво могло б стати читання подібних різдяних оповідань, повістей чи казок бо вони показують світ очима дитини. Але саме «Різдяна пісня у прозі» посідає почесне місце серед ряду різдяних письмових шедеврів. Причина криється у тому, що власне Діккенсова «Пісня» розкриває внутрішню глибинну сутність Різдва. Та цю внутрішню сутність кожен має відкрити для себе самотужки, а не просто звідкись прочитати, бо «...вимагати від когось готових думок – це наче порадити іншій жінці народити твою власну дитину. Існують думки, які потрібно болісно народжувати самому, і вони найкоштовніші». Ба дійсно, Христос часто із неймовірним болем народжується в нашому серці.

Перші слова Діккенсової «Пісні» такі: «Я зважився написати цю невеличку книжку, де повно Духів, аби створити Духа такої Ідеї, яка б не розсварила моїх читачів ні з самими собою, ні з різдяними святами, ні зі мною. Нехай же ця книжечка приживеться у їхніх оселях як добрий Дух, аби всяк, кому тільки вона потрапить до рук, не відклав її вбік, поки не дочитає до кінця». Дух – то не примара з фільму жахів, а світла і радісна

атмосфера, якою письменник мріє заразити читачів. І всяк, хто дочитає її до кінця, переконається на власній шкурі, що в сера Чарльза справжнісінький талант вселяти радість у людські серця.

Головний герой «Пісні» – черствий скнара дядечко Скрудж – залишався маніакально скупим і жосткосердим навіть у святий для всіх різдвяний час. Коли у передріздвяний період до Скруджевої контори (де у каміні навіть в найлютіші морози ледве животів кволий вогник) завітали добродії з проханням подати милостиню для убогих жителів міста «в ім'я Різдва», то скнара випровадив їх за двері з порожнім руками. «Я й сам не бавлю себе на Різдво, і не можу собі дозволити давати неробам на веселощі та розваги», – відгаркувався він сердито. «Тюрми і робітні доми повинні опікуватися убогими», – твердив він цинічно. Будучи казково багатим, він ніколи не радів, бо насправді був убогим духовно. Манія до збагачення не давала йому спокою ані вдень, ані вночі. Йому не зрозумілими були слова його ж таки бідного, але завжди радісного небожа: «На світі є багато чого такого, що приносить мені добро, але не обов'язково вигоду [...]. У тому числі й Різдво. Час Різдва – добрий час, милий, приємний момент всепрощення і милосердя. Хоча Різдво ще жодного разу не кинуло ані крихти золота чи срібла мені до кишені, – вірю, що воно мені й приносило, і приносить, і приносить добро, і ще скажу: хай благословить його Бог». Та незвичайні події (які можуть, однак, трапитись не лише в казці, повірте мені вже на слово) перемінили зсередини зачерствілого скнару на справжнісінького добродушно-дитячого дідуса Скруджа. Дух Минулого Різдва показав грошлюбцеві, як він поступово деградував від доброї і щирої дитини до холодносердого старигана, який прокладає ліктями через юрби власний шлях до погибелі. Дух теперішнього Різдва розкрив невдячність головного героя до людей, які попри всю його мерзенність бажають щиро йому добра. А от найстрахотливіший з Духів, Дух Прийдешнього Різдва у чорнющому каптурі, вказав блідою правицею Скруджеві його можливе майбутнє, коли б той і надалі залишався такою ж «безсердечною крижаною брилою». Ми всі можемо впізнати у собі Скруджа. І то не обов'язково, щоб ми були такі ж загребуші і казково багаті, як він.

Скрудж до чудесної переміни – це неперевершений образ наших старих, може, й припудрених ввічливою пристойністю грішків і прив'язаностей, егоїзму та байдужості. Однак саме вони запирають нам дух, не дають змоги на повні груди дихати різдвяним повітрям і ділитися різдвяною радістю, бо ж Христос ся рождає! Христос став крихіткою-Ісусиком не просто аби зворушити наші почуття, але щоб із наших сердець скинути скруджівську шкарлупу нечутливості. Христос народжується, щоб ми щоразу перероджувалися. Скруджеві дійсно пощастило, він переродився, став немов крихітне дитячко, просте, відкрите і світле. Але, як слушно зауважила у своєму непересічному трактаті про дружбу відома за кордоном письменниця та активний діяч у справах милосердя Кармен Калтаджірон: «Справжня внутрішня переміна не може відбутися одним лише зусиллям волі, але потребує благодаті, тобто дару любові, на який не заслуговуємо». Ані Скрудж, ані ми самі не вартуємо аніскілочку, аби до нашого життя

вривалися Духи-посланці з люблячим або грізним напоумленням. Але у нашій владі завжди залишається одне: прислухатися до них або ж їх відкинути.

На завершення дозволю собі припустити, що не дарма Діккенсова повість зветься «Піснею», а розділи її – куплетами. Цим сер Чарльз, либонь, нам натякає, що справжнє і повноцінне життя – не похмура проза, але чарівна пісня. А пісня ця може лунати лише у чистих і щирих перероджених душах.

А дядечко Скрудж відтоді вже більше ніколи не спілкувався із духами, «та жив згідно з засадою Абсолютного Утримування від будь-яких зловживань, і завжди про нього казали: вміє чоловік гарно відзначити Різдво, як мало хто з живих людей на світі! Хай же ці слова істинно стосуються і нас із вами, всіх-усіх! А отже, як слушно побажав малий Тім, хай Бог благословить нас усіх і кожного!».

Андрій НИСКОГУЗ, Веселого Різдва, дядечку! // СЛОВО №4 (72) 2017